

MÓZES HUBA

Talán a mélyben Atlantisz harangoz

Dsida Jenő Reményik Sándornak ajánlott verse

MÓZES HUBA (1941) Miskolc

A *tenger* című, Szatmár, 1926. augusztusi keltezésű, Reményik Sándornak ajánlott vers Láng Gusztáv gyűjteményében őrzött gépiratról került Dsida Jenő *Összegyűjtött versei* című, 2011-ben közreadott, Urbán László összeállította kötetébe. A vershez fűzött 815. számú, Dsida Jenő megjegyzésére hivatkozó, kötet végi jegyzet az olvasót mintegy a kötet szerkesztésben való részvételre buzdítja – arra, hogy a kötetben szereplő kilencszakaszos mű ötödik szakaszát egy virtuális kritikai kiadás jegyzetapparátusába utalja, minthogy a költő ezt a szakaszt a gépiratban áthúzta. A 815. számú jegyzet további információt is közvetít. Nevezetesen azt, hogy a gépiratban aláhúzott, a kötetben dőltten szedett szavak „Reményik S. verscímei”. A Reményik Sándornak szóló ajánlás, valamint a dőlt betűkkel kiemelt verscímei és más, Reményik-versekre utaló szavak nyilvánvalóvá teszik a nyolcszakaszos mű szövegközi beágyazottságát.

A dőlt betűs kiemelések, amelyek Reményik Sándor címadási és kötet szerkesztési gyakorlatára is fényt vetnek, arról tanúskodnak, hogy Dsida Jenő a korszak legjelentősebbnek tudott erdélyi magyar alkotójának költészetét elmélyülten tanulmányozta. Reményik Sándornak ajánlott versében nem véletlenül utal tehát a *Fagyöngyök* (1918), a *Csak így...* (1920), az *Egy eszme indul* (1925), az *Atlantisz harangoz* (1925) kötet címadó versére és a *Vadvizek zúgása* (1921) című kötet érzésvilágára. És a legkevésbé sem véletlenül utal a *Iovranai versek* csoportjára, amelyet a következő, 1927. évi *Két fény között* című kötet *A tenger álmai* ciklusban ölel egybe.

A Dsidát ihlető *A két fény között* című Reményik-versre kötet-címadóként való megjelenése, majd szerzőjének elhunya után mások is, többen is rezonáltak. Egyet ragadnék ki. Molter Károly az Erdélyi Helikon 1941. decemberi számában írta: „Minden olcsó sikert elhárított magától, egyszerűen és világosan hatott vissza a jelszavakra, és a tolaikodó anyaggal szembeállította a lélek hatalmát. És így jutott el, minden csillogástól menten, Babits közelébe, akinek puritánságát még fokozta – önértékelésében: »Se fárosz nem lettem, se fénybogár. / A parton állok két fény közt, sötétben.«”

Értjük Reményik Sándort, a költőt és Molter Károlyt, az irodalom ítéset. Ám Dsida Jenő *A tenger* című versét és alakulóban levő költészetét talán jobban megértjük, ha további Reményik Sándor-sorokkal próbáljuk megvilágítani. Szemelgetek a sorok között:

Fagyöngyök: „Ha könny a gyöngy: / A fagyöngyök az erdő könnyei, /.../ Az erdő gyöngybefagyott bánata, / Élősködők, mint minden bánat, / Amely az élet üterére támad / És lassan, észrevétlen / Felszürcsöli vérét a büszke fáknak.” *Csak így...*: „Hogy mért csak így: / Ne kérdezzétek; / Én így álmodom, / Én így érzek.” *Izvor*: „Megtudtam ezt is: / A patak nevét.” „*Ördögyszoros*”: „Mi dübörög, a szikla vagy a víz? / Egyszerre dübörög / Az Izvor és az ördög katlana.” *Egy Eszme indul*: „Az Eszme jó, robogva, tűzszekéren, / A mozdony nő, de amíg testet ölt, / Csak fojtott, tompa dübörgése hallik”. *Helgoland*: „A sziklafokon megtörik a hullám / És újra jó – és újra megtörik... / Harsogva csap fel, bűgva hull alá, / És ez így tart öröktől-örökig. /.../ Egy hullámparány vagyok én is ott, / Nincsen számomra más vigasztalás, / Mint hogy ezekkel együtt jajgatok. / Hullám is vagyok, tenger is vagyok, / Csak egy vagyok – és mégis az egész.” *Atlantisz harangoz*: „Mint Atlantisz, a rég elsüllyedt ország, / Halljátok? Erdély harangoz a mélyben. / Elmerült székely faluk hangja szól” / Halkan, halkan a tengerfenéken. /.../ Erdély harangoz, harangoz a mélyben.”

Alig hiszem, hogy Dsida Jenő viszonyulása és művének kapcsolódása a fenti versrészletekhez magyarázatra szorulna. Ahhoz azonban, hogy a kép teljesebbé váljon, vissza kell kanyarodnunk *A két fény között* ihlető szakaszaihoz: „Szemközt a fiemei kikötő, / Elöl a nagy világítótorony. / Lobban, forog, forgó fénykévéit / Futtatja végig a hullámokon. // Hátam mögött a sziklarepedésben / Parányi fényű szentjánosbogár. / Kis hangya, kóbor pille, valaki / Az ő fényénél is hazatalál. // Hát én, hát én világítok vajon? – / Csobban a tenger csorba sziklaélen. / Se fárosz nem lettem, se fénybogár. / A parton állok két fény közt, sötétben.”

A Reményik-motívumokat felhasználó Dsida Jenő alkotásából fakadóan szakít a „két fény közt” depressziót gerjesztő kétségeskedésével. Az ő olvasatában Reményik versei sokakhoz szóló, jelentős alkotások, szerzőjüket méltán tekintheti példaképnek. Megközelítésében szinte magától adódik a „hát én világitok vajon?” kérdés helyett *A tenger* című versében megfogalmazott bizonyosság.

Dsida Jenő verse a Reményik Sándortól kölcsönzött motívumok mellett rímszerkezetével és felépítésének dinamikus egyensúlyával hat. A rímszerkezet konvencionális jelei az adott csoportosításban egyúttal a vers szakaszbeosztásának aranymetszéses arányait is érzékeltetik: *xaxxa / xbxbx // xxcxc / dxxd / xxexe // xfxxf / xgxgx // xhxxh*

A nyolc versszak közül ötben a második, kettőben pedig a harmadik sor cseng össze az ötödikkel, s csak egyetlen versszak, a második zárul rímtelen sorral. Ennek a sornak a végén a „lovranai versek” szókapcsolat „rideg” hangzása hívja fel a figyelmet arra, hogy utána valami fontos következhet. S valóban, a vers strófa alapú másodrendű negatív aranymetszésének a szintjén (8 → 5/3, 5 → 2/3) kategorikus megállapítás olvasható: „Most Éretted van minden a világon.”

A strófa alapú elsőrendű pozitív aranymetszés szintjén (8 → 5/3) a „s talán a mélyben Atlantisz harangoz” sűríti magába mindannak a – legalábbis a pályakezdő Dsida Jenő szerinti – lényegét, amivel a háborús és a háború utáni éveket megszenvedő Reményik Sándor fordul nemzetársaihoz és a bárhol élő jó szándékú emberekhez.

A strófa alapú másodrendű pozitív aranymetszés szintjén (8 → 5/3, 3 → 2/1) a „De Tenger vagy. A hírednél nagyobb” metaforikus azonosítás nyomatékosítja a korábbi „Most Éretted van minden a világon” kijelentést.

Az aranymetszéses szerkezetet az „Állok előtted” adóniszi sorkezdet „állok Előtted” írásképváltozatban való visszatérése keretezi.

Dsida Jenő A TENGER

Reményik Sándornak

*Állok előtted. Színed nem veri
tékozló dűhű vad szenvedély-ördög –
Sima vagy most és fájdalmas, szelíd,
s cseppjeid úgy villognak a sziklákon,
mint székely erdő fái a fagyöngyök.*

*Emlékszel? voltál vadvizek zúgása,
csörgő Izvor az Ünökő alatt,
de habod árja bomlottan sörényelt
s egyszer végtelen tengerré dagadt:
s így születtek a lovranai versek.*

*Most Éretted van minden a világon,
a forgó fárosz, a jánosbogár
s minden, mi sötét szívnek drága kincs:
Te vagy a ködös tenger-szerelem,
amelynek célja nincs és vágya nincs.*

*A partok hangja ezerféle
sugaras, álmos, sajtó és irigy,
de Te erős vagy, vesztegethetetlen,
az örök titkok zsolozsmáiban
s csak így dalolsz... Csak így... Csak így...*

Egy eszme indul alkony-vitorlával
 és Terajta szenved hajótörést.
 Fülünk szédülten rezonál a hanghoz,
 amely a szálfán-küzdő hördülése...
 s talán a mélyben Atlantisz harangoz.

Néha két ladik űzi Rajta egymást.
 Megbámulják a repedéseket,
 a sziklák búbanatos ívelését.
 Messziről nézem s befelé azt mondom:
 Egymást el nem érő szerelmesek.

És este lesz. És csöndesen csobogsz,
 mint egy végtelen földöntúli álom
 s fölszálló párad esti imádsága
 tán zivatar lesz lenn a Hargitán,
 talán egy könnycsepp lesz a szempillámon.

De Tenger vagy. A hírednél nagyobb.
 Belőled szívok életet, erőt
 és gyöngé parány: reszketve és félve
 levett sapkájú kis halászyerekként
 állok Előtted: a Tenger előtt.

Szatmár, 1926. augusztus

